

ПЕДАГОГІКА

УДК 378.14

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/52-2-23>

Лариса КОРНИЦЬКА,
orcid.org/0000-0002-8816-096X
кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри технологічної та професійної освіти і декоративного мистецтва
Хмельницького національного університету
(Хмельницький, Україна) lorakrona@ukr.net

КОЛЬОРОЗНАВСТВО В МИСТЕЦЬКІЙ ОСВІТІ

У статті розкривається сенс дисципліни «кольорознавство» в мистецькій освіті художників (декоративного мистецтва). Коротко наведено історичний поступ у розвитку кольорознавства як науки, яка формувалася знаннями з різних, подекуди розрізнених між собою наук, таких як: фізика, хімія, медицина, філософія, психологія, семантика тощо. Кожна з них вивчала феномен кольору у площині власних завдань.

Фізика кольору тісно пов'язана зі світлом, що представлено у теорії І. Ньютона, який показав як через призму промінь світла розпадається на кольори спектру і це було взято за основу для систематизації кольорів й широко використовується й по нині. Хімія розглядає мінеральний, біологічний чи хімічний склад барвників, знаходить способи їх утворення. Медицина вивчає око, його анатомію й механізми відтворення дійсності (зображення), зокрема й кольору, як оптичного феномену. Також вивчається вплив кольору на фізіологію і психіку людини. Так як людина на ранніх стадіях свого розвитку надавала кольору символічного значення, що мало подекуди різне тлумачення в різних культурах, вивчається й семантичне значення кольорів. Сучасна наука «кольорознавство» систематизувала ці знання про колір, які з успіхом використовуються в освіті художників, дизайнерів, колористів, що значно допомагає здобувачам мистецької освіти набутти необхідних для професійної діяльності знань й полегшить їм шлях до сприйняття колористичних гармоній в природі та мистецтві.

Також, здійснено аналіз філософської думки про колір як мистецтвознавців, так і художників. Фрагментарно розглянуто творчий доробок українських митців, які своїм мистецтвом поповнили скарбницю світової культури. Виявлено декоративність світосприйняття на прикладі творчості таких всесвітньо відомих художників як: М. Приймаченко, К. Малевич, О. Екстер, Д. Бурлюк, О. Мурашко, братів Бойчуків, а також сучасних художників: Р. Мініна, Т. Сільваші, А. Криволапа та інших, твори яких – це декоративна лаконічність кольору і форм, що виявляє колористичний код нації на генетичному рівні, про що мусимо сьогодні говорити у повний голос.

Ключові слова: кольорознавство, мистецька освіта, колір, теорія кольору, кольоросприйняття, декоративне колірне мислення

Larysa KORNYTSKA,
orcid.org/0000-0002-8816-096X
Candidate of Pedagogical Sciences,

Associate Professor at the Department of Technological and Vocational Education and Decorative Art
Khmelnitskyi National University
(Khmelnitskyi, Ukraine) lorakrona@ukr.net

SCIENCE OF COLORS IN CREATIVE EDUCATION

The article reveals the meaning of the discipline "Science of Colors" in creative education of artists (decorative arts). The historical progress in the development of Science of Colors as a branch of study is provided in the article. It is highlighted that it is based on different, sometimes differentiated sciences, such as: physics, chemistry, medicine, philosophy, psychology, semantics, etc. Each science represents the phenomenon of color from its own perspective.

The physics of color is closely related to light, which is presented in the theory of Isaac Newton, who showed how a beam of light splits into the colors of the spectrum through a prism. This theory was chosen as a basis for color systematization and is still widely used nowadays. Chemistry considers the mineral, biological or chemical composition of dyes, finds ways to form them. Medicine studies the eye, its anatomy and the mechanisms of reproduction of reality (images), including color, as an optical phenomenon. The influence of color on human physiology and psyche is also thoroughly studied. Since man in the early stages of his development gave color a symbolic meaning, which sometimes had different interpretations in different cultures, the semantic meaning of colors is also particularly relevant. Modern Science of Colors has systematized accumulated knowledge about color, which is successfully used in the education of artists, designers, colorists, and helps art students to acquire the necessary skills for professional activities and facilitate their way to perceive color harmonies in nature and art.

The analysis of philosophical foundations and ideas about color of both art critics and artists is carried out. The creative work and heritage of Ukrainian artists, who replenished the treasury of world culture with their art, is considered in the article. The decorative worldview is revealed on the example of the works of such world-famous artists as: M. Prymachenko, K. Malevich, O. Exter, D. Burluk, O. Murashko, the Boychuk brothers, as well as contemporary artists: R. Minin, T. Silvashi, A. Krivolapa and others, whose works are a decorative conciseness of color and shape, revealing the color code of the nation at the genetic level.

Key words: Science of Colors, creative education, color, theory of color, color perception, decorative color thinking.

Постановка проблеми. Професійна (фахова) освіта художника зазвичай пов'язується з формою, пластикою, колористикою. Сьогодні є потреба висвітлення такої теми, як кольорознавство в мистецькій освіті. Навчальна дисципліна «Кольорознавство» є однією з основних профільних дисциплін в освіті художників і колористів різного напрямку.

«Кольорознавство» – це комплексна наука знань про колір, основана на систематизованих знаннях з фізики, фізіології й психології, яка формувалася з найдавніших часів, а з XVII століття, з окремих наукових напрацювань в області фізики кольору і світла, поступово стала набувати самостійного статусу. Лише після 1920-х років було вперше введено викладання теорії кольору в мистецтві та дизайні студентам Гарвардського університету. Потім подібні курси були введені у багатьох художніх школах та мистецьких факультетах інших університетів (Еволюція науки про колір. Академія кольору, 2022).

Аналіз досліджень. Художники (живописці) минулих епох працювали з кольором, який здобувався з мінералів, рослин, моллюсків тощо (менше двісті років тому ще не існувало готових фарб). Поєднуючи і змішуючи фарбники, вони виявляли їх колористичні можливості експериментальним шляхом, утворювали нові відтінки та їх градації, виявляли їх гармонійні поєднання.

В епоху Середньовіччя кожен майстер мав свій рецепт розведення фарб: одні замішували пігмент на яєчному білку, інші віддавали перевагу казеїну, а історія олійних фарб, як засвідчують джерела, розпочалася з фламандського художника раннього Відродження Ян ван Ейка (бл.1390-1441) (З яких матеріалів виготовляли фарби первісні люди, 2022).

Феномен кольору цікавив людство здавна, про це засвідчують як найдавніші твори мистецтва так і праці філософів античності. Зокрема, спроби розробити теорію кольору сягають ще часів Платона й Аристотеля. Відомості про фарби та матеріали, з яких їх виготовляли історики знаходять у працях Феофраста, Вітрувія, Плінія та Діоскорида (З яких матеріалів виготовляли фарби первісні люди, 2022). Питаннями феномену кольору переймалися й у пізніші часи, зокрема такі культурні діячі

художники і науковці свого часу як: Леонардо да Вінчі (XV ст.), Християн Гюйгенс, Ісаак Ньютон (XVII ст.), Георг Гегель, Томас Юнг, Йоганн Гете, Филипп Рунге (XVIII ст.) та інші (Еволюція науки про колір. Академія кольору, 2022).

На початку XIX ст. колір, його дія і сутність стали викликати загальний інтерес: Максвелл (електромагнітна теорія світла); Гельмгольц (фізіологічне представлення трьох основних кольорів для оптичного змішування); Герінг (чотириколірна опонентна теорія зорового кольоросприйняття); Бецольд (дослідження прикладних аспектів кольору); Оствальд (система геометричних або математичних відношень кольорів). Наука про колір стала точнішою, посилювався її зв'язок з іншими науками (Еволюція науки про колір. Академія кольору, 2022).

У XX столітті прикладна лінія теорії гармонії кольору продовжила активно розвиватися: диференціація колірних систем, залежно від практичного застосування (Манселл, Іттен, Цойгнер, Хард, Шугаєв); дослідження механізмів зору людини (Рок, Рабкін, Теплов, Хьюбел і Вайзел) та зв'язків кольорів із психікою (Бехтерев, Люшер); створення теорій колориту (Кандінський, Волков, Зайцев, Миронова) (Еволюція науки про колір. Академія кольору, 2022).

Слід сказати, що питання кольору, колористики, психології кольору, його символічного змісту в мистецтві різних епох тощо хвилюють й сучасних науковців. Ми ж звернемо увагу на праці художників-педагогів, які використовують вже набуті колишніми поколіннями й систематизовані знання з науки кольорознавства та власний досвід у педагогічній діяльності. Зокрема, такими потужними і потрібними для навчання з упорядкованими до сприйняття науковими матеріалами є праці, що оформлені у формат підручника: Таміли Печенюк (Кольорознавство – підруч. для студ. вищ. навч. закл. 2009); Тетяни Прокопович (Основи кольорознавства: навч. посіб. 2016; Світлани Прищенко (Кольорознавство: навч. посіб. 2018); навчальний посібник «Кольорознавство» 2009 року за редакцією професора Євгена Антоновича, якщо говорити про вітчизняних авторів.

Мета статті – привернути увагу на «кольорознавство» в мистецькій освіті як першооснови колір-

ного мислення художника, в контексті сучасного, здебільш українського малярського мистецтва.

Виклад основного матеріалу. «Колір перше, що ми бачимо» – «До теорії кольору» Йоганна Вольфганга Гете. Колір оточує людину всюди: на природі, в місті, в інтер'єрі, в одязі, в ужиткових речах, і лише художник може «читати» його, «зчитувати» з нього емоції, настрої і відтворювати в своїх роботах свідомо. Не професіонали або не помічають (звиклі до оточення), або відчують його на рівні: подобається – не подобається, не знаючи внутрішніх організацій і впливів кольору на сприйняття.

Наука «кольорознавство» вивчає і пояснює явища кольору, його походження, зміни і трансформацію кольорів у різних умовах, змішування і взаємодію кольорів, психологічне і фізіологічне сприйняття кольору людиною. Окремо у цій науці виступає символічний зміст кольору тощо.

Таємниці кольору здавна хвилювали людей. У стародавні часи йому надавали символічного змісту, надалі почали вивчати та досліджувати його природу, тож колір став основою багатьох наукових відкриттів. Він не тільки вплинув на розвиток фізики або хімії, але й був важливим для філософії і мистецтва. З часом знання про колір ставали все ширшими. Почали з'являтися науки, які займалися вивченням цього явища. XVII століття – це початок нового етапу в класифікації кольору та його систематизації. В епоху модерну вчені змогли наблизитися до істини і створити сучасну кольорову модель (Основи кольорознавства та колористика, 2022).

Але всі ці теорії не встояли перед Подією кольору, що відбулася на початку XX століття. Філософія не встигла перегрупуватися, фізика залишилася відданою постулатам Ньютона, тоді як в актуальний культурний простір вийшли зовсім інші тези («Хронореалізм»: Естетична програма Тіберія Сільваші, 2022).

Професійна діяльність художника тісно пов'язана з фарбами, з кольором – теорією якого треба володіти, тож потребує специфічних знань щодо її застосування у власній професійній діяльності.

Праці, які сьогодні висвітлюються у науковій та методичній літературі здебільшого присвячені кольору – як головному елементу живописного письма.

Наприклад, в образотворчому мистецтві характер колірних зв'язків зумовлюється усією структурою образу, з якою має гармоніювати й спосіб нанесення фарби. У реалістичному мистецтві колірна побудова не може існувати незалежно від образотворчих завдань, особливий зв'язок її окре-

мих образотворчих засобів з кольором має відповідати єдності образної структури (Значення кольорової палітри в оцінці художнього твору, 2022).

Колір – це душа живопису, яким віртуозно користуються професійні митці. Він може передавати не тільки природний (правдивий) колір будь-якого елемента живописного полотна, але й нести емоційні, психологічні, символічні значення.

Знання з кольорознавства допомагають професійно підходити до створення колірної ладу в художньому творі, дизайні, сучасній графіці. Треба тільки навчити студента визначати розвиток кольору, розуміти співвідношення кольорів, взаємодію колірних плям – їх контрасти, напругу або ж, навпаки, співзвуччя. Передавати ці відчуття можна через різні техніки колірних поєднань, які використовуються в сучасному образотворчому мистецтві. Сучасний український художник Тіберій Сільваші так висловився про свою творчість: «...аби бути живописцем, треба стати провідником – дозволити своєму дару пропускати через себе на полотні потоки кольору, які на тебе звалюються» («Хронореалізм»: Естетична програма Тіберія Сільваші, 2022).

Особливо яскраво ці властивості кольору проявляються в тих напрямках живопису, які використовують відкриті, чисті (без змішування) кольори. В таких творах колір головний оповідач. І навіть якщо людина не знайома з його символічним змістом, все одно лад колірних поєднань на підсвідомому рівні впливає на неї певним чином: навіває піднесення чи смуток, бентежить, наповнює натхненням, народжує умиротворення, спокій чи навпаки збуджує уяву тощо.

Вже дуже давно вчені змогли зрозуміти, що будь-який відтінок основного кольору може впливати на емоції людини. Вперше про це заговорив Гете у 1810 році. Пізніше було з'ясовано, що психіка людини пов'язана із зовнішньою реальністю, а значить, сприйняття кольору теж може впливати на емоції. Тож слід зауважити, що знання впливу кольору на психіку людини допомагає художнику кольором створити та передати емоційні асоціації, налагоджує діалог і комунікацію, яку зможе відчувати глядач. Ефективне використання кольорів підвищує ймовірність донесення потрібного меседжу до глядача чи споживача дизайнерського продукту.

Найефективнішою формою та методом роботи під час оволодіння студентами даної дисципліни є практичні заняття, де використовуючи теоретичні знання здобувач мистецької освіти виконує конкретні практичні завдання, обираючи власний стиль передачі кольорової композиції на задану тему, використовуючи колір як засіб емоційного

вираження. При цьому техніка виконання не є принциповою: це може бути колаж з кольорового паперу, мазки пензлем чи пальцями, монотипія, мастихін, набризг тощо, але цей міні-твір має викликати певну емоцію. Це вправи на: колірну градацію; на гармонію різних видів контрастів; на гармонію близьких кольорів; на триколірну гармонію; на колористику тощо. Такі вправи дають можливість здобувачеві набути певних навиків і практичних знань для подальшого їх застосування у живописі чи створенні декоративних композицій.

У декоративному живописі чи творах декоративного спрямування колір використовується більш лаконічно, дещо графічно, без живописних проробок, хоча колір як основний засіб та елемент композиції, бере на себе емоційне навантаження. Колір у творах декоративного мистецтва часто має й символічне спрямування, на що теж потрібно зважати.

Історично склалося так, що до кінця XIX ст. первинне завдання образотворчого мистецтва фотографічно відтворювати дійсність відпала. На перший план в роботах художників виходить емоція, гра з кольорами, що навіюють ці емоції. Імпресіонізм та експресіонізм (особливо фовізм) були першими міжнародними рухами, які повністю розкривали потенціал кольору (Значення кольорової палітри в оцінці художнього твору, 2022).

Академічні художники дотримувалися звичайних колірних схем – зелена трава, синє або сіре море і так далі, але сучасні художники малювали те, що бачили (імпресіоністи), або те, що вони відчували (експресіоністи). Часто це означало малювати червону траву, і вони цього не боялися (Значення кольорової палітри в оцінці художнього твору, 2022).

Бурхливо розвивалися нові, абсолютно протилежні класичному, стилі живопису, які називали авангардними. Авангардизм – термін для означення течій у мистецтві першої третини XX ст., якому притаманне прагнення до радикального оновлення змістовних та формальних принципів творчості, і як наслідок, відмова від канонів мистецтва тих епох, що передували йому, скерований на руйнування традиційних художніх законів (Авангардизм, 2022).

Остаточний розрив живопису із зображенням реального світу поклав супрематизм, основоположником якого став Казимир Малевич. На думку митця, усі зусилля потрібно зосередити на кольорі, формі, фактурі, русі. «Коли зникне звичка бачити в картинах куточки природи, мадонн та безсоромних Венер, тоді тільки побачимо чисто живописний витвір» – писав художник в одному із своїх маніфестів (Супрематизм, 2022)

Слід сказати, що деякі мистецтвознавці вважають, що коріння супрематизму – у розписі українських хат, візерунках вишиванок та великодніх писанок.

Звернемося до унікальної творчості Марії Приймаченко. Колір – основний компонент її композицій. Він організовує площину, є елементом ритму, створює настрій «кольороносного» простору, ніби сам обирає форму. Рожево-малиновий у Приймаченко перетворюється на палаючий цвіт папороті, колір зимового сонця і дорогоцінного турмаліну. Марія Приймаченко об'єднала малюнок і живопис: це живописна графіка і графічний живопис водночас. Інтенсивне, глибоке, ніби підсвічене зсередини тло надає її творам колірної та композиційної міцності, монументальності (Примаченко Марія Оксентіївна, 2022).

Лідери авангардного живопису, як виявляється, теж мали українське коріння, вони жили і надихалися колоритом української природи, народного мистецтва, барвистістю і буянням зелені і квітів, ужитковим мистецтвом. Ці речі оточували їх і зафіксовані на підсвідомості виплескувались на полотна неймовірністю фарб і форм. Це такі знані постаті в мистецькому світі як: Олександра Екстер, Климент Редько, Давид Бурлюк, Соня Делоне (Сара Штерн) та інші, які за звичаями імперського тоталітаризму відносять до російської мистецької культури (Авангард родом з України, 2022).

У своїх спогадах Соня Делоне писала: Яскраві фарби я люблю. Це фарби мого дитинства, фарби України» (Авангард родом з України, 2022). Твори цих талановитих особистостей пронизані кольором, який ніби складений з граней, окремих шматків кольорового скла, дещо графічні і ніби спрощені до наївності. Однак в них відчутний ритм ламаних і прямих ліній килимів, простих геометричних форм орнаментів, лаконічних яскраво-насичених кольорів. Тому, в українському модерному мистецтві (1910–1930 рр.), мистецтвознавці виділяють український авангард – течію, сформовану в процесі синтезу європейського модернізму з традиціями народного мистецтва.

Ця національна риса до лаконізму і барвистості присутня й іншим українським митцям. Зокрема, Олександр Мурашко навчався у Петербурзькій академії, де засвоїв засади здорового реалізму, але не доводив його до крайності, фотографічності. Завершуючи свою мистецьку освіту в Парижі, Мурашко сприйняв дещо від імпресіонізму, але й тут не вдавався в крайність і не дозволяв ефектам світла панувати над кольорами. Пишність барв, вибагливість колориту, яскравість освітлення, гама яких у Мурашка незвичайно багата. Декоративна стилізація Михайла та Тимка Бойчуків теж

опера на традиції українського декоративного мистецтва, творчість яких далеко демократичніша й простонародніша, але не менш вибагливо-декоративна (Українське малярство - Дмитро Антонович – Ізборник, 2022).

Тут треба зауважити, що мислення українців та їхнє світовідчуття, вочевидь, записане на генетичному рівні і за своєю образністю і за своєю суттю є декоративним, що виражається у своєрідній стилізації форм і лаконізмі фарб.

Декоративне мислення, як першоформа образного мислення, звільняє художника від зайвих спроб змагатися з можливостями фотоапарату. Колір в декоративно-ужитковому мистецтві має специфіку, пов'язану з особливостями композиції й природними основами матеріалів (глини, дерева, металу, тканини, шкіри). Ця умовність проявляється у трактуванні кольору – припускається фарбування поверхонь локальним кольором без світлотіні, відблисків і рефлексів (Еволюція науки про колір. Академія кольору, 2022).

Творчість українських сучасних художників: А. Криволапа, Т. Сільваші, Р. Мініна, І. Гавришкевича та багатьох інших підтверджує цю теорію українського коду світовідчуття на рівні відтворення його в кольорі.

Яскрава декоративність кольору присутня в роботах А. Криволапа, яскравість барв він майстерно поєднує з пастельністю сюжету, а м'якість кольору – з глибокою змістовністю полотна. Він визначний майстер у роботі з насиченими, глибокими, часом відчайдушними, не стриманими, а часом неймовірно тихими відтінками, що передають настрої напівмиті. Його творчість спадково уособлює національну колористичну традицію, яка визначила славу живописців з України в усьому світі (Офіційний сайт Анатолія Криволапа, 2022).

Творчість Тіберія Сільваші добре відома як в Україні, так і за її межами. Його мистецтво позначене глибокою абстрактною культурою, в якій поєднано новаторство з традиціями колористичної культури, об'єму і форми. Твори Т. Сільваші стали помітним явищем в українському мистецтві (Сільваші Т. Й., 2022).

Пластика монументально-декоративної мови – сама по собі дуже традиційна і йде до нас із далекого візантійського періоду, зазначає Роман Мінін, сучасний український художник, який працює з

монументальним мистецтвом. Це мова сакральних розписів, яка вироблялася століттями (Художник Роман Мінін «Я просто створюю казку про Донбас», 2022). Мовою монументально-декоративного мистецтва створено його вітражі наповнені національним колоритом, але сучасні за змістом.

Непересічною особистістю є художник Ігор Гавришкевич. Його живопис не сплутаєш з іншими полотнами. Для нього характерні яскрава колористика, але в кожній композиції твору відчувається прихована туга нереалізованої української душі, яка у своєму прагненні до волі постійно наражається на різні перешкоди. Митця захопила героїчна історія України. Це стало вирішальним чинником у визначенні тематичної спрямованості його живопису. Стиль і манеру написання своїх творів Гавришкевич обрав, за його визначенням, українські (Ігор Гавришкевич: «Бути українцем лише за походженням», 2022).

Тому вивчаючи колористичний лад живописних творів українських митців, вчимося бачити і відчувати колір, аналізуємо манеру і стиль письма, визначаємо кольорові гармонії присутні у цих творах, таким чином набуваючи необхідного досвіду. Вчимося мислити, аналізувати, співставляти і працювати з кольором.

Висновки. Підсумовуючи зазначене вище, можемо констатувати, що експерименти з кольором є доволі цікавими. Завдяки навчальним завданням з кольорознавства студенти оволодівають правилами кольорової гармонізації, звертаючись за прикладами творів українських митців. Під час виконання навчальних завдань з кольорознавства, змінними можуть бути способи нанесення фарб на основу (не лише пензлями, а й іншими інструментами, наприклад: мастихіном, паличкою, квачем, пальцями тощо); сама основа (не тільки папір, але й дошка, тканина, скло тощо). Тож, «кольорознавство» – це дисципліна, що в мистецькій освіті дає основи для подальшої діяльності в образотворчості, графіці, дизайні й декоративному мистецтві.

Кольорознавство, як навчальна дисципліна, допоможе здобувачам мистецької освіти придбати практичні навички, знання законів кольорових сполучень, позбавить від зайвих блукань й полегшить їм шлях до сприйняття колористичних гармоній в природі та мистецтві.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Еволюція науки про колір. Академія кольору. URL: https://koloristika.in.ua/t_enk.php (дата звернення: 23.06.22).
2. З яких матеріалів виготовляли фарби первісні люди. URL: <https://499c.ru/uk/iz-kakih-materialov-delali-kraski-pervobytnye-lyudi-chem-nashi-predki/> (дата звернення: 23.06.22).

3. Основи кольорознавства та колористика. URL: <https://yrok.pp.ua/mistectvo-ta-rozvagi/710-osnovi-koloroznavstva-ta-koloristika-kolrniy-krug.html> (дата звернення: 24.06.22).
4. Сільваші Тіберій | Художники | Щербенко Арт Центр URL: «Хронореалізм»: Естетична програма Тіберія Сільваші. <https://www.shcherbenkoartcentre.com/publications> (дата звернення: 25.06.22)
5. Значення кольорової палітри в оцінці художнього твору URL: <https://art-on-line.com.ua> > 98-kak-ocenit-cvet-na-kartine (дата звернення: 24.06.22)
6. Авангардизм. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/> (дата звернення: 25.06.22)
7. Супрематизм. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/> (дата звернення: 25.06.22)
8. Примаченко Марія Оксентіївна URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Примаченко_Марія (дата звернення: 25.06.22)
9. Авангард родом з України. URL: Архів <https://artchive.ru> > publications (дата звернення: 25.06.22)
10. Українське малярство - Дмитро Антонович - Ізборник URL: <http://litopys.org.ua> > cultur > cult19 (дата звернення: 25.06.22)
11. Колір у народному та декоративно-прикладному мистецтві України. URL: Колір у декоративному мистецтві – Академія кольору – теорія: https://koloristika.in.ua/t_kdm (дата звернення: 23.06.22)
12. Кольорознавство: Євген Демченко про те, як працює колір. URL: <https://archive.chytomo.com/news/kolorovedennya-yevgen-demchenko-pro-te-yak-pracyuye-kolir> (дата звернення: 24.06.22)
13. Офіційний сайт Анатолія Криволапа URL: <https://anatolykryvolap.com>
14. Сільваші Т. Й. – National Academy of Arts of Ukraine. URL: <https://academia.gov.ua/silvashi-tiberiy-yosipovich> (дата звернення: 26.06.22)
15. Художник Роман Мінін «Я просто створюю казку про Донбас». URL: <https://ukurier.gov.ua/articles/hudozhnik-roman-mi>. (дата звернення: 26.06.22)
16. Ігор Гавришкевич: «Бути українцем лише за походженням». URL: <https://veche.kiev.ua/journal> (дата звернення: 26.06.22)

REFERENCES

1. Evoliutsiia nauky pro kolir. Akademiia koloru [The evolution of the science of color. Academy of Color] URL: https://koloristika.in.ua/t_enk.php (Retrieved: 23.06.22) [in Ukrainian].
2. Z yakykh materialiv vyhotovlialy farby pervisni lyudy [What materials were used to make paints by primitive people] URL: <https://499c.ru/uk/iz-kakih-materialov-delali-kraski-pervobytnye-lyudi-chem-nashi-predki/> (Retrieved: 23.06.22) [in Ukrainian].
3. Osnovy koloroznavstva ta kolorystyka [Fundamentals of Science of Color and Coloristic] URL: <https://yrok.pp.ua/mistectvo-ta-rozvagi/710-osnovi-koloroznavstva-ta-koloristika-kolrniy-krug.html> (Retrieved: 24.06.22) [in Ukrainian].
4. Silvasi Tiberii/Xudozhnyky/Shcherbenko Art Tsentr «Khronorealizm»: Estetychna prohrama Tiberiia Silvasi [Silvasi Tiberius/Artists/ Shcherbenko Art Center "Chronorealism": Aesthetic program of Tiberius Silvasi] URL: <https://www.shcherbenkoartcentre.com/publications> (Retrieved: 25.06.22) [in Ukrainian].
5. Znachennia kolorovoi palitry v otsynsi khudozhnogo tvoruv [The value of the color palette in the evaluation of a work of art] URL: <https://art-on-line.com.ua> > 98-kak-ocenit-cvet-na-kartine (Retrieved: 24.06.22) [in Ukrainian].
6. Avanhardyizm [Avant-garde] URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/> (Retrieved: 25.06.22) [in Ukrainian].
7. Suprematyizm [Supremacism] URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/> (Retrieved: 25.06.22) [in Ukrainian].
8. Prymachenkko Mariia Oksentiivna [Prymachenkko Mariia Oksentiivna] URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Примаченко_Марія (Retrieved: 25.06.22) [in Ukrainian].
9. Avanhard rodom z Ukrainy [Avant-garde comes from Ukraine] URL: <https://artchive.ru> > publications (Retrieved: 25.06.22) [in Ukrainian].
10. Ukrainske maliarstvo – Dmytro Antonovych [Ukrainian painting – Dmytro Antonovych] URL: <http://litopys.org.ua/cultur/cult19> (Retrieved: 25.06.22) [in Ukrainian].
11. Kolir u narodnomu ta dekoratyvno-prykladnomu mystetstvi Ukrainy. Kolir u dekoratyvnomu mystetstvi – Akademiia koloru – teoriia [Color in folk and decorative arts of Ukraine. Color in Decorative Arts – Academy of Color – Theory] URL: https://koloristika.in.ua/t_kdm (Retrieved: 23.06.22) [in Ukrainian].
12. Koloroznavstvo: Yevhen Demchenko pro te, yak pratsiuiie kolir [Science of color: Yevhen Demchenko about how color works] URL: <https://archive.chytomo.com/news/kolorovedennya-yevgen-demchenko-pro-te-yak-pracyuye-kolir> (Retrieved: 24.06.22) [in Ukrainian].
13. Ofitsiynyi sait Anatoliia Kryvolapa [Official website of Anatoliy Kryvolap] URL: <https://anatolykryvolap.com> [in Ukrainian].
14. Silvasi T. Y. National Academy of Arts of Ukraine. URL: <https://academia.gov.ua/silvashi-tiberiy-yosipovich> (Retrieved: 26.06.22) [in Ukrainian].
15. Khudozhnyk Roman Minin. Ia prosto stvoriiu kazku pro Donbas [Artist Roman Minin. I'm just creating a fairy tale about Donbas] URL: <https://ukurier.gov.ua/articles/hudozhnik-roman-mi>. (Retrieved: 26.06.22) [in Ukrainian].
16. Ihor Havryshkevych. Buty ukraintsem lyshe za pokhodzhenniam [Ihor Havryshkevych. To be Ukrainian only by origin] URL: <https://veche.kiev.ua/journal> (Retrieved: 26.06.22) [in Ukrainian].